

١٧/١/١٠٧٢٧٩
١٧/٢/٢١

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۸۷/۱/۱۰۷۲۷۹

۸۷/۱۲/۲۱

دانشگاه اصفهان

دانشکده علوم اداری و اقتصاد

گروه اقتصاد

پایان نامه ی دکتری رشته ی اقتصاد - گرایش اقتصاد بخش عمومی و

اقتصاد نظری

حقوق مالکیت و رشد اقتصادی: تدوین یک الگوی رشد درون زا

استادان راهنما:

دکتر محسن رنانی

دکتر رحیم دلالی اصفهانی

موسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی
شهرکرد

۸۷/۲/۱۰۷۲۷۹

استادان مشاور:

دکتر سعید صمدی

دکتر مجید فخار

پژوهش گر:

علی حسین صمدی

مهرماه ۱۳۸۷

۱۰۹۴۱۱

کلیه حقوق مادی مترتب بر نتایج مطالعات، ابتکارات
و نوآوری های ناشی از تحقیق موضوع این پایان نامه
متعلق به دانشگاه اصفهان است.

دانشگاه اصفهان

دانشکده علوم اداری و اقتصاد

گروه اقتصاد

پایان نامه ی دکتری رشته ی اقتصاد گرایش اقتصاد بخش عمومی و اقتصاد نظری

آقای علی حسین صمدی تحت عنوان

حقوق مالکیت و رشد اقتصادی: تدوین یک الگوی رشد درون زا

در تاریخ ۱۳۸۷/۷/۲۳ توسط هیأت داوران زیر بررسی و با درجه عالی به تصویب نهایی رسید.

امضا

دکتر محسن رنانی با مرتبه ی علمی استادیار

۱- استاد راهنمای پایان نامه

امضا

دکتر رحیم دلالی اصفهانی با مرتبه ی علمی استادیار

۲- استاد راهنمای پایان نامه

امضا

دکتر سعید صمدی با مرتبه ی علمی استادیار

۳- استاد مشاور پایان نامه

امضا

دکتر مجید فخار با مرتبه ی علمی استادیار

۴- استاد مشاور پایان نامه

امضا

دکتر مجید صامتی با مرتبه ی علمی دانشیار

۵- استاد داور داخل گروه

امضا

دکتر مهدی نفر با مرتبه ی علمی استادیار

۶- استاد داور داخل گروه

امضا

دکتر احمد مجتهد با مرتبه ی علمی استاد

۷- استاد داور خارج از گروه

امضا

دکتر ابوالقاسم مهدوی با مرتبه ی علمی دانشیار

۸- استاد داور خارج از گروه

سپاس‌گزاری

هرچند مرسوم است که آثاری از این دست به نام یک نفر ثبت می‌شود، اما در شکل‌گیری، انجام و تدوین آن افراد بسیار زیادی نقش دارند. به مصداق « من لم یشکر المخلوق، لم یشکر الخالق » برخورد لازم می‌دانم از زحمات همه این عزیزان، به خصوص استادان گرانقدر راهنما آقایان دکتر محسن رنائی و دکتر رحیم دلالی اصفهانی سپاس‌گزاری نمایم. حضور در کلاس درس این عزیزان و تشویق‌ها و هدایت خاضعانه آنها سنگ بنای رساله حاضر بوده است. از مشاوره استادان ارجمند آقایان دکتر سعید صمدی و دکتر مجید فخار (استادیار محترم گروه ریاضی) نیز بهره‌برده‌ام. این عزیزان نیز در پربارتر شدن رساله حاضر کمک‌های شایان توجهی کرده‌اند.

همچنین رساله حاضر توسط استادان گرانقدر آقایان دکتر مجید سامتی، دکتر مهدی نفر (داوران محترم داخل گروه)، دکتر احمد مجتهد و دکتر ابوالقاسم مهدوی (داوران محترم خارج از دانشگاه) با تمام دقت و موشکافی مورد مطالعه قرار گرفته و پیشنهادات سودمندی از طرف آنها ارائه شده است. از تمام این عزیزان نیز تشکر و قدردانی می‌کنم.

بدون شک، تحمل بار زندگی و صبر و بردباری همسرم در طول دوران تحصیل بود که راه را برای انجام چنین کار دشواری در مدت زمان کوتاهی هموار ساخت. از وی نیز نهایت سپاس‌گزاری را می‌کنم.

تقدیم به:

همسر

اگر نبود صبر و حوصله اش و تحمل بار زندگی و انجام وظایفی که بر عهده اینجانب بود،
چنین اثری نیز پدید نمی آمد.

فرزندم، محمد امین

او که در سال جهانی ریاضیات دیده به جهان گشود. امید است که در خدمت این علم یا
هر علم مورد علاقه خود در آید.

و خانواده همسر:

زیرا نبودیم جز باری بر دوش آنها.

چکیده

تجزیه و تحلیل مساله رشد اقتصادی، تاریخ بسیار طولانی در ادبیات اقتصادی دارد. در متون کلاسیک بیش از یک قرن گذشته، مساله رشد اقتصادی مورد توجه اقتصاددانان توسعه قرار گرفته و آن را در سه زیر مساله علل، پیامدها و اشکال مورد بررسی قرار داده اند. همچنین در تحلیل علل رشد اقتصادی، دو دسته علل مستقیم و علل غائی مدنظر قرار گرفته است. از دیگر سو، نظریه های ارائه شده درباره علل رشد اقتصادی را می توان به دسته های متفاوتی تقسیم بندی کرد که بحث علل نهادی یکی از آنها است. رساله حاضر با بهره گیری از متون مربوط به مخارج دولت و نقش نهادها (به طور عام و نهاد اقتصادی حقوق مالکیت به طور خاص)، مساله بررسی علل غائی رشد اقتصادی را دنبال کرده است. براین اساس، مطالعه حاضر با هدف بررسی نقش حفاظت از حقوق مالکیت در فرایند رشد اقتصادی در دو بخش عمده نظری و تجربی انجام یافته است.

بررسی متون نظری در قالب الگوهای رشد از نوع رمزی نشان داد که در کلیه مطالعات، فرض شده است که حفاظت کامل از حقوق مالکیت صورت نمی گیرد. در این مطالعات از تعداد گروه های همسود (یا ذینفع) و تصمیم افراد برای وارد شدن در فعالیت های مولد یا غیر مولد (مانند رانت جوئی، غارت اموال دیگران و...) به عنوان متغیر نماینده نبود حفاظت کامل از حقوق مالکیت استفاده شده و نقش حفاظت از حقوق مالکیت در فرایند رشد اقتصادی بررسی شده است. براساس یافته های مطالعه حاضر، مطالعه ای وجود ندارد که در آن به بررسی تاثیر مخارج مربوط به حفاظت از حقوق مالکیت بر رشد و رفاه اقتصادی در چارچوب الگوهای رشد از نوع رمزی پرداخته و به تعیین میزان بهینه مخارج مربوط به حفاظت از حقوق مالکیت پرداخته باشد. در این مطالعه این شکاف تحقیقاتی پر شده و یک الگوی رشد درون زا با معادلاتی برای رفاه، تولید بخش خصوصی و تولید بخش عمومی و قاعده مالی دولت تدوین شده است. الگوی تدوین شده از چند جنبه با مطالعات موجود تفاوت دارد. این تفاوت ها، دستاوردهای نظری مطالعه حاضر محسوب می شود. وارد کردن پارامتر کارائی نظام حقوقی (یا همان پارامتر فناوری اجتماعی) در تابع تولید بخش خصوصی، وارد کردن پارامتر ناکارائی ایکس در تابع تولید بخش عمومی، در نظر گرفتن قاعده ای برای تامین مالی دولت و درون زا در نظر گرفتن ترجیحات افراد و در نظر گرفتن اثر مقیاس از جمله این تفاوت ها است.

الگوی تدوین شده در حالت های مختلف و با فروض متفاوت و براساس روش کنترل بهینه حل و این نتیجه کلی حاصل شده است که افزایش مخارج مربوط به حفاظت از حقوق مالکیت الزاما" رشد اقتصادی در وضعیت پایا را افزایش نمی دهد و تاثیرگذاری آن به وضعیت نظام مالیاتی کشور و قاعده تامین مالی دولت بستگی دارد. چنین نتیجه ای در مطالعه گونزالز (۲۰۰۷) نیز به دست آمده است. اما باید توجه داشت که مطالعه گونزالز (۲۰۰۷) با استفاده از نظریه نظم دهی خصوصی و مطالعه حاضر براساس نظریه تمرکزگرائی قانونی و با شیوه ای کاملا متفاوت انجام یافته است. بنابراین نتایج مطالعه حاضر مکمل نتایج مطالعه گونزالز خواهد بود.

روابط استخراج شده در بخش نظری، با استفاده از تکنیک کالیبره کردن و براساس داده ها و اطلاعات مورد نیاز از اقتصاد ایران در دوره ۸۵-۱۳۳۸ به صورت عددی حل و نتایج بخش نظری تأیید شده است. همچنین با استفاده از تکنیک های همجمعی گری گوری- هانسن (۱۹۹۶) و روش حداقل مربعات دومرحله ای، ارتباط بلندمدت و کوتاه مدت

بین حفاظت از حقوق مالکیت و رشد اقتصادی در اقتصاد ایران به تأیید رسیده است. بنابراین توجه به تحول در نظام حقوقی جامعه با تحولات همزمان در نظام تولیدی، پیشنهاد سیاست گذاری این مطالعه محسوب می شود.

کلید واژه ها:

حقوق مالکیت ، حفاظت، رشد اقتصادی ، الگوی از نوع رمزی، کنترل بهینه، کالیبره کردن، رشد درون زاء، اقتصاد ایران.

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

فصل اول: کلیات

۱	۱-۱- مقدمه.....	
۳	۲-۱- شرح و بیان مساله پژوهش.....	
۶	۳-۱- اهمیت و ارزش تحقیق.....	
۷	۴-۱- کاربرد نتایج تحقیق.....	
۷	۵-۱- اهداف تحقیق.....	
۸	۶-۱- فرضیه ها و سوال های تحقیق.....	
۸	۷-۱- روش تحقیق.....	
۸	۷-۱-۱- نوع مطالعه و روش بررسی فرضیه ها و یا پاسخگوئی به سوالات.....	
۸	۷-۱-۲- جامعه آماری.....	
۹	۷-۱-۳- ابزار گردآوری داده ها.....	
۹	۷-۱-۴- ابزار تجزیه و تحلیل.....	
۹	۸-۱- محدودیت های تحقیق.....	
۹	۹-۱- کلید واژه ها:.....	

فصل دوم: ادبیات موضوع - نهادها، حقوق مالکیت و رشد اقتصادی

۱۱	۲-۱- مقدمه.....	
۱۳	قسمت اول: نهادها- مفهوم و عملکرد.....	
۱۳	۲-۲- تعریف نهادها.....	
۲۰	۲-۳- انواع نهادها.....	
۲۲	۲-۴- رابطه نهادها و عملکرد اقتصادی.....	
۲۵	۲-۵- نهادهای غیر اقتصادی و عملکرد اقتصادی.....	
۲۸	قسمت دوم: مفهوم و آثار اقتصادی حقوق مالکیت.....	
۲۹	۲-۶- تعریف و مفهوم حقوق مالکیت.....	
۳۲	۲-۷- انواع حقوق مالکیت.....	
۳۴	۲-۸- معیارهای اندازه گیری حقوق مالکیت.....	
۳۶	الف) شاخص های ذهنی.....	
۳۶	۲-۸-۱- شاخص راهنمای بین المللی ریسک کشورها (ICRG).....	
۴۱	۲-۸-۲- شاخص اخبار ریسک محیط تجاری (BERI).....	
۴۲	۲-۸-۳- شاخص BI.....	

۴۳	۲-۸-۴- شاخص پیشنهادی حاجی ابراهیم.....
۴۵	۲-۸-۵- شاخص آزادی اقتصادی خانه آزادی.....
۴۷	۲-۸-۶- شاخص آزادی اقتصادی بنیاد هریتج.....
۴۸	۲-۸-۷- شاخص آزادی اقتصادی موسسه فریزر.....
۴۹	۲-۸-۸- شاخص پیشنهادی فدرک و همکاران.....
۵۰	۲-۸-۹- شاخص پیشنهادی یوهانسن و همکاران.....
۵۰	۲-۸-۱۰- شاخص‌های بی‌ثباتی سیاسی.....
۵۲	ب) شاخص‌های کمی.....
۵۲	۲-۸-۱۱- پول تقویت کننده قراردادها (CIM).....
۵۴	۲-۸-۱۲- سایر شاخص‌های کمی.....
۵۸	۲-۸-۱۳- معیار مورد استفاده در مطالعه حاضر.....
۵۹	۲-۹-۹- آثار اقتصادی حقوق مالکیت.....
۶۰	۲-۹-۱- حقوق مالکیت و انباشت سرمایه (فیزیکی، انسانی و اجتماعی).....
۶۴	۲-۹-۲- حقوق مالکیت و سرمایه‌گذاری بخش خصوصی.....
۷۱	۲-۹-۳- حقوق مالکیت و پس‌انداز و مصرف بخش خصوصی.....
۷۳	۲-۹-۴- حقوق مالکیت و استفاده کارا از منابع و کارایی.....
۷۵	۲-۹-۵- حقوق مالکیت و رانت (افزونه) جویی.....
۷۶	۲-۹-۶- حقوق مالکیت و رشد و توسعه اقتصادی.....
۷۹	۲-۱۰-۱- حفاظت از حقوق مالکیت: دولت یا بخش خصوصی؟.....
۸۰	۲-۱۰-۱- نظریه نظم‌دهی خصوصی.....
۸۲	۲-۱۰-۲- نظریه تمرکزگرایی قانونی.....
۸۵	۲-۱۰-۳- انتخاب بهینه حفاظت از حقوق مالکیت.....
۸۶	۲-۱۱-۱- حقوق مالکیت و الگوهای نظری رشد (مروری بر مطالعات).....
۸۷	۲-۱۱-۱- الگوهای از نوع رمزی.....
۹۲	۲-۱۱-۲- الگوهای تداخل نسل‌ها (OLG).....
۹۳	۲-۱۱-۳- نظریه بازی‌ها.....
۹۴	۲-۱۱-۴- سایر روش‌های ریاضی.....
۹۵	۲-۱۱-۵- نکته آخر.....

فصل سوم: پیشینه تحقیق

۹۷	۳-۱- مقدمه.....
۹۸	۳-۲- مطالعات انجام یافته در ایران.....

۹۸	۱-۲-۳- مطالعات مربوط به علل مستقیم رشد اقتصادی
۱۳۳	۲-۲-۳- مطالعات مربوط به علل غائی رشد اقتصادی (برخی موانع نهادی)
۱۳۶	۳-۳- مطالعات انجام یافته در خارج از کشور
۱۴۱	۴-۳- جمع بندی و نتیجه گیری

فصل چهارم: مبانی نظری الگو-رابطه حقوق مالکیت و رشد اقتصادی

۱۴۳	۱-۴- مقدمه
۱۴۵	۲-۴- نکاتی در باره الگوسازی
۱۴۵	۱-۲-۴- اثر مقیاس
۱۴۷	۲-۲-۴- شکل تابعی توابع مطلوبیت و رفاه
۱۵۰	۳-۲-۴- ترجیحات: برونزا یا درونزا؟
۱۵۲	۳-۳-۴- مبانی نظری الگوی بررسی تاثیر مخارج مربوط به حفاظت از حقوق مالکیت بر رشد اقتصادی
۱۵۴	۱-۳-۴- تابع رفاه کارگزار نماینده
۱۶۶	۲-۳-۳- تابع تولید بخش خصوصی
۱۷۸	۳-۳-۴- تابع تولید بنگاه‌های عمومی (دولتی)
۱۸۰	۴-۳-۴- محدودیت کل منابع در اقتصاد
۱۹۱	۴-۴- نرخ رشد اقتصادی در وضعیت پایا
۱۹۱	۱-۴-۴- حل الگوی مطالعه حاضر با تابع رفاه جدائی پذیر
۱۹۶	۲-۴-۴- حل الگو با تابع رفاه جدائی ناپذیر
۱۹۸	۳-۴-۴- حل الگو با محدودیت سیدراسکی تعمیم یافته
۲۰۱	۵-۴- مقایسه نتایج الگوها
۲۰۱	۶-۴- جمع بندی و نتیجه گیری

فصل پنجم: حقوق مالکیت و رشد اقتصادی: شواهد تجربی از ایران

۲۰۳	۱-۵- مقدمه
۲۰۴	۲-۵- وضعیت کیفیت نهادها، حفاظت از حقوق مالکیت و رشد اقتصادی در ایران
۲۰۸	۳-۵- بررسی روابط بلند مدت بین متغیرها
۲۰۸	۱-۳-۵- الگوی اقتصادسنجی
۲۱۲	۲-۳-۵- تخمین رابطه بلند مدت بین متغیرهای نهادی و رشد اقتصادی ایران
۲۱۷	۴-۵- کالیبره کردن الگوی تدوین شده

فصل ششم: جمع بندی و پیشنهادها

۲۲۵	۱-۶- مقدمه
۲۲۶	۲-۶- خلاصه و نتایج
۲۳۶	۳-۶- پیشنهادها
۲۳۸	پیوست ها
۲۳۹	پیوست شماره (۱): روش شناسی راهنمای بین المللی ریسک کشورها (ICRG)
۲۴۲	پیوست شماره ۲: اجزای شاخص آزادی اقتصادی موسسه فریزر (Fraser) - ۱
۲۴۴	اجزای شاخص آزادی اقتصادی موسسه فریزر (Fraser) - ۲
۲۴۷	منابع و ماخذ

فهرست شکل ها

صفحه

عنوان

- شکل ۵-۱- روند رشد اقتصادی در ایران (۸۳-۱۳۳۸)..... ۲۰۴
- شکل ۵-۲- روند شاخص های هزینه مبادله در ایران (۸۰-۱۳۳۸)..... ۲۰۷
- الف) نسبت هزینه های مربوط به حفاظت از حقوق مالکیت در هزینه های امور عمومی کشور به تولید ۲۰۷
- ب) نسبت هزینه های امور عمومی در بودجه دولت به تولید ناخالص داخلی..... ۲۰۷
- شکل ۵-۳- روند حفاظت از حقوق مالکیت در ایران (۸۳-۱۳۳۸)..... ۲۰۸
- شکل ۵-۴- روند سهم مخارج مربوط به حفاظت از حقوق مالکیت از کل هزینه های دولت در ایران..... ۲۰۹

فهرست جدول ها

صفحه	عنوان
۹۹.....	جدول ۳-۱- دستهبندی مطالعات تجربی مربوط به علل و موانع رشد اقتصادی در ایران.....
۱۳۵.....	جدول ۳-۲- تعداد مطالعات موجود در اقتصاد ایران در زمینه حقوق مالکیت.....
۱۳۹.....	جدول ۳-۳- برخی مطالعات خارجی موجود در رابطه با حقوق مالکیت و رشد اقتصادی.....
۲۱۳.....	جدول ۵-۱- متغیر های استفاده شده در الگوهای اقتصاد سنجی رشد.....
۲۱۸.....	جدول ۵-۲- نتایج آزمون همجمعی گری گوری- هانسن (۱۹۹۶)، الگوی (C/T)، ۸۳-۱۳۳۸.....
	جدول ۵-۳- نتایج تخمین معادله (۵-۵) با متغیر های جانشین هزینه های مبادله و سرمایه اجتماعی به روش حداقل مربعات دو مرحله ای (TSLS)
۲۱۹.....	(متغیر وابسته : تولید ناخالص داخلی واقعی سرانه شاغلین به قیمت ثابت ۱۳۷۶).....
	جدول ۵-۴- نتایج تخمین معادله (۵-۵) با متغیرهای نماینده حفاظت از حقوق مالکیت به روش حداقل مربعات دو مرحله ای (TSLS)
۲۲۱.....	(متغیر وابسته : تولید ناخالص داخلی واقعی سرانه شاغلین به قیمت ثابت ۱۳۷۶).....
۲۲۵.....	جدول ۵-۵- مقادیر بهینه پارامترها برای دسترسی به نرخ رشد اقتصادی هدف گذاری شده.....
۲۲۶.....	جدول ۵-۶- سهم مخارج مربوط به حفاظت از حقوق مالکیت با هدف گذاری نرخ رشد اقتصادی در نرخ های متفاوت ترجیح زمانی (با $\theta = 1$).....
	جدول ۵-۷- سهم مخارج مربوط به حفاظت از حقوق مالکیت با نرخ های متفاوت ترجیح زمانی و ضرائب متفاوت ریسک گریزی نسبی برای رسیدن به نرخ رشد اقتصادی ۴ درصد در وضعیت پایا.....

فصل اول: کلیات

۱-۱- مقدمه

در ادبیات مربوط به رشد و توسعه اقتصادی، همواره این سوال مطرح بوده است که «چرا برخی از کشورها، فقیرتر از کشورهای دیگر هستند؟». برای پاسخ به این سوال نظریه‌های متعددی مطرح شده است که می‌توان آنها را به دو دسته نظریه‌های کلاسیک و نظریه‌های جدید رشد اقتصادی^۱ تقسیم کرد. نظریه‌های هارود (۱۹۳۹)، دومار (۱۹۴۶)، سولو (۱۹۵۶) و سوان (۱۹۵۶) را می‌توان از اولین نظریه‌های اقتصادی در این راستا دانست. الگوی ارائه شده توسط سولو-سوان به الگوی رشد نئوکلاسیکی معروف شده است. کاس (۱۹۶۵) و کوپمن (۱۹۶۵) تحلیل بهینه‌سازی رفتار مصرف‌کننده را در الگوی رشد نئوکلاسیکی وارد کرده و رهیافتی برای تعیین درون‌زای نرخ پس‌انداز فراهم کردند. در واقع مطالعه این دو فرد، الگوی پایه‌ای رشد نئوکلاسیکی را تکمیل کرد. ارو (۱۹۶۲) و ششینسکی (۱۹۶۷) الگوهایی را تدوین کردند که به «الگوهای عمل‌کن و بیاموز (یادگیری از طریق انجام)»^۲ معروف شد و در آنها پیامدهای سرریز دانش بررسی شد. در اوایل دهه ۱۹۷۰ و در شرف وقوع انقلاب انتظارات عقلایی و تکانه‌های نفتی، توجه به نظریه رشد اقتصادی به عنوان یک فعالیت پژوهشی کمرنگ و حدود ۱۵ سال این فعالیت‌ها بر نوسانات کوتاه‌مدت متمرکز شد. در این دوران انتظارات

^۱ New Growth Theories

^۲ Learning by Doing

عقلایی به الگوهای ادوار تجاری وارد شد، رهیافت های ارزیابی سیاست ها بهبود داده شد و روش های تعادل عمومی در نظریه ادوار تجاری واقعی مورد استفاده قرار گرفت. از اواسط دهه ۱۹۸۰ سه بسط مستقیم از الگوی سولو (۱۹۵۶) صورت گرفت که عبارتند از:

- الگوی سرمایه انسانی لوکاس
- الگوی تغییر فنی درونزای رومر و
- الگوی رشد تحقیق و توسعه جونز.

در واقع پژوهش های رشد اقتصادی با مطالعه رومر (۱۹۸۶) و لوکاس (۱۹۸۸) دوباره رونق یافت و نظریه های جدید رشد اقتصادی (و الگوهای رشد درونزا) پایه گذاری شد. رومر (۱۹۹۰ و ۱۹۸۶) نظریه های تحقیق و توسعه و رقابت ناقص را به چارچوب الگوهای رشد وارد کرد و دستاوردهای مهمی توسط سایر افراد از جمله گروسمن و هلپمن (۱۹۹۱) صورت گرفت. امروزه نیز با وارد کردن تحلیل انتخاب نرخ باروری به الگوهای رشد نئوکلاسیکی، مطالعات بر الگوهای انتشار فناوری^۱ و لحاظ درونزای نرخ رشد جمعیت متمرکز شده اند. در واقع می توان اینگونه بیان کرد که کار رومر (۱۹۸۶) و لوکاس (۱۹۸۸) پایه ای برای تعیین نرخ رشد اقتصادی در داخل الگو شد و از این جهت نظریه و الگوهای رشد درونزا^۲ بیشتر توسعه یافت. این نظریه بعدها توسط گروسمن و هلپمن (۱۹۹۲)، بارو و سالای-آی-مارتین (۱۹۹۵) و آقیون و هویس (۱۹۹۸) جنبه های جدید تر به خود گرفت [Barro and Sala-i-Martin (2004), pp. 12-21; Arnold (2006), p. 193; Meacci (2004), pp. 495-496; Acemoglu et. al. (2005)]

اگرچه بسیاری از اجزای اساسی نظریه های جدید رشد اقتصادی توسط اقتصاددانان کلاسیک مانند آدام اسمیت (۱۷۷۶)، دیوید ریکاردو (۱۸۱۷)، توماس مالتوس (۱۷۹۸)، فرانک رمزی (۱۹۲۸)، الین یانگ (۱۹۲۸)، فرانک نایت (۱۹۴۴) و جوزف شومپتر (۱۹۳۴) بر پایه ایده هایی ارائه شده است^۳، اما نقطه شروع نظریه های جدید رشد اقتصادی را مقاله کلاسیک و نطفه زای^۴ رمزی (۱۹۲۸) می دانند.

بارو (Barro, 1990) تلاش گسترده ای برای توجیه نقش زیرساخت ها در فرایند رشد اقتصادی انجام داد. وی خدمات زیرساختی ارائه شده توسط دولت را به عنوان یک نهاده در فرایند تولید کالاهای نهایی وارد کرد و تأثیر خدمات دولتی بر عملکرد بلندمدت اقتصاد را مورد بررسی قرار داد. پس از مقاله پایه ای بارو (۱۹۹۰)،

^۱ Technology Diffusion

^۲ Endogenous Growth Models (EGM)

^۳ این ایده ها عبارتند از: (۱) رهیافت های اساسی رفتار رقابتی و پویایی های تعادل، (۲) نقش بازدهی نزولی و ارتباط آن با انباشت سرمایه فیزیکی و انسانی، (۳) اثرات متقابل (inter play) بین درآمد سرانه و نرخ رشد جمعیت، (۴) اثرات پیشرفت فنی در شکل های تخصصی سازی نیروی کار و کشف کالاهای جدید و روش های تولید و (۵) نقش قدرت انحصاری به عنوان انگیزه ای برای ترقی (advance).

^۴ Seminal

بررسی پیامدهای سیاست مالی بر رشد بلندمدت اقتصادی، یکی از زمینه‌های اصلی و معروف در تحقیقات اقتصادی مربوط به الگوهای رشد درون‌زا شد و الگوی ارائه شده توسط وی بسط داده شد. این موضوع در حال حاضر نیز یک زمینه فعال پژوهشی محسوب می‌شود.

در سال‌های اخیر (و پس از یک دوره طولانی به فراموشی سپردن) تغییرات عمده‌ای در تفکرات اقتصاددانان در باره علل رشد اقتصادی صورت گرفته است که می‌توان به مطالعه ماهیت و نقش نهادها در فرایند رشد اقتصادی اشاره کرد. این توجه باعث احیای مجدد مکتب نهاد گرایی و بنای اقتصاد نهاد گرایی جدید شد. در این راستا، کار نورث و توماس (۱۹۷۳) را می‌توان یکی از تحقیقات پیشروی دانست که در آن به نقش نهادها به عنوان شرط لازم برای رشد اقتصادی اشاره شده است

[Lewer and Saenz (2005), p. 157; North (1990); Norton (2000), p. 319-320; Goldsmith (1997), p.28-30].

به طور کلی می‌توان چنین استنباط کرد که نظریه پردازان رشد اقتصادی، تفاوت نرخ رشد اقتصادی در میان کشورهای مختلف را در زمینه‌های متعدد و به شیوه‌های گوناگونی تحلیل کرده‌اند. این زمینه‌ها عبارتند از:

۱) پیامدهای سرریز دانش (الگوهای عمل کن و بیاموز)، ۲) انباشت سرمایه انسانی، ۳) تحقیق و توسعه، ۴) باروری افراد، ۵) مخارج دولت، ۶) تجارت بین‌الملل، ۷) نظریه تخریب - خلاق شومپتر، ۸) ایده‌ها و ۹) نهادها.

تلاش اصلی مطالعه حاضر، استفاده از متون مربوط به مخارج دولت و نهادها برای رسیدن به اهداف مدنظر است.

۱-۲- شرح و بیان مساله پژوهش

در ادبیات رشد اقتصادی، مساله رشد اقتصادی به سه زیر مساله علل^۱، اشکال^۲ و پیامدهای^۳ آن تقسیم شده است. به عنوان مثال آدام اسمیت بر علل رشد (انباشت سرمایه و پیشرفت فنی) و همچنین پیامدهای آن (بر توزیع ثروت) متمرکز شد و به تحلیل اشکال رشد توجهی نکرد. چنین شکافی در نظریه رشد درون‌زا^۴ پر شده است (Meacci, 2004, p.495).

در تحلیل علل رشد اقتصادی نیز دو دسته علل و عوامل زیر در نظر گرفته می‌شود:

¹ Causes

² Forms

³ Effects

⁴ Endogenous Growth Theory (EGT)

۱- علل مستقیم^۱ (مانند انباشت سرمایه‌های فیزیکی و انسانی، تغییر فنی درون‌زا و ...)

۲- علل غائی^۲ (مانند شانس^۳، عوامل جغرافیایی^۴، سرمایه اجتماعی و فرهنگ^۵، و نهادها خصوصاً

نهادهای اقتصادی^۶ از جمله حقوق مالکیت و نهاد بازار و ...). ; (Acemoglu et. al. (2005), p.381; Heitger, 2004, p.381; [

Acemoglu (2006), pp.83-94; and Rodrik et. al(2004), pp.131-136]

در متون مربوط به رشد اقتصادی، بیشتر افراد حفاظت از حقوق مالکیت و تضمین شده‌گی^۷ آن را به

عنوان یک پیش فرض تلقی کرده، و انباشت سرمایه فیزیکی و انسانی و پیشرفت فنی را مهم‌ترین عامل رشد

اقتصادی دانسته و بنابراین به نقش حقوق مالکیت در فرایند رشد بلندمدت توجه اندکی کرده‌اند.

اگرچه اقتصاددانان کلاسیک نسبت به مساله حقوق مالکیت (خصوصی) بی تفاوت نبوده‌اند و آن را

معین و داده شده فرض می‌کردند، ولی می‌توان گفت که بر اهمیت آن به عنوان شرط لازم برای رشد و توسعه

اقتصادی تاکید کافی نکرده و از آن غفلت ورزیده‌اند. آدام اسمیت (Smith, 1776) در کتاب ثروت ملل مطالب

نسبتاً کمی درباره حقوق مالکیت نوشت. مالتوس (Malthus, 1820) نیز از حقوق مالکیت به عنوان یکی از

مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار بر ثروت ملل یاد کرده، اما بر علل مستقیم رشد ثروت یعنی نیروی کار، سرمایه و

زمین متمرکز شد. ریکاردو (Ricardo, 1819) و میل (Mill, 1896) نیز توجه اندکی به بحث حقوق مالکیت داشته

اند. سی (Say, 1803) نیز مطالبی درباره حقوق مالکیت (در کتاب رساله‌ای درباره اقتصاد سیاسی) نوشت. سی بیان

می‌کند که بدون حمایت از حقوق مالکیت، دستیابی به توسعه اقتصادی قابل ملاحظه از طریق نیروی کار، زمین و

سرمایه بیشتر غیرممکن است.

از اواسط دهه ۱۸۰۰ میلادی بدگمانی خاصی نسبت به مالکیت خصوصی شکل گرفت. مارکس و

انگلس (Marx and Engels, 1848) به منسوخ شدن مالکیت خصوصی اعتقاد داشتند. بعد ها نیز اتحاد جماهیر

شوروی پس از جنگ جهانی اول با روی آوردن به نظام برنامه‌ریزی متمرکز به دنبال توسعه اقتصادی بدون

حقوق مالکیت خصوصی رفت.

در نظریه کینز مالکیت خصوصی و محرک‌هایی که ایجاد می‌کند، کلاً فراموش شد. اما از اواسط دهه

۱۹۶۰ برخی از اقتصاددانان حقوق مالکیت را با جزئیات بیشتری مطرح کرده و در واقع به احیای مجدد نقش

¹ Proximate Causes

² Ultimate Causes

³ Luck

⁴ Geography

⁵ Culture and Social Capital

⁶ Economic Institutions

⁷ Secure Property Rights

حقوق مالکیت در فرایند توسعه اقتصادی پرداختند. به دیگر سخن، احیای مجدد و تکامل تدریجی حقوق مالکیت را می‌توان به مکتب CDawn^۱ نسبت داد. این مکتب با مقالات کوز (۱۹۶۰)، آلچیان (۱۹۴۶)، دمستز (۱۹۶۷)، نورث (۱۹۷۳) و ویلیامسون پایه‌گذاری شد. [Heitger (2004), p. 381-384; Brooks et. al. (2003), p. 423, and Dragun (1987), p. 859-860] در چارچوب مکتب نهاد گرایی جدید بوده است.

نورث (۱۹۹۰ و ۱۹۸۷) علل و عوامل بنیادی رشد اقتصادی را نهادهایی معرفی می‌کند که منجر به کاهش هزینه‌های مبادله^۲ و افزایش بهره‌وری از طریق تخصصی کردن فعالیت‌ها و فرایند مبادله می‌شوند. دوسوتو (Do Soto, 1990, 2000) نیز از حقوق مالکیت به عنوان یک نهاد مهم و ویژه اقتصادی یاد می‌کند که موتور رشد اقتصادی است.

[Lewer and Saenz (2005), p. 157; North (1990); Norton (2000), p. 319-320, and Goldsmith (1997), p. 28-30]. بسیاری از نویسندگان معتقدند که حقوق مالکیت تضمین شده از کانال‌های متعددی بر اقتصاد اثر می‌گذارد. لور و سائنز (Lewer and Saenz, 2005) کانالی را تشریح می‌کنند که در آن حقوق مالکیت تضمین شده منجر به افزایش در فعالیت‌های کارآفرینی و فناوری و نهایتاً رشد اقتصادی می‌شود. هیتگر (Heitger, 2004) به بررسی تاثیر حقوق مالکیت بر انباشت عوامل اقتصادی پرداخته و معتقد است که حقوق مالکیت تضمین شده منجر به افزایش سرمایه فیزیکی، کاهش جریان خروج سرمایه و افزایش جریان ورود آن، افزایش اشکال مولد پس‌انداز شخصی، افزایش در سرمایه‌گذاری، انباشت سرمایه انسانی و کاهش نرخ رشد جمعیت می‌شود.

دوسوتو (Do Soto, 1990, 2000) معتقد است که رشد مداوم اقتصادی به واسطه نوآوری، انباشت و رشد سرمایه انسانی، و هزینه مبادله‌های پایین مشروط بر وجود حقوق مالکیت قابل اجراست.^۳ نورث و توماس (North and Thomas, 1983) و بارو و سالای-آی-مارتین (Barro and Sala-i- Martin, 1992) و سایر افراد نیز معتقدند که حقوق مالکیت از طریق سرمایه‌گذاری بر رشد اقتصادی اثر می‌گذارد. برخی از افراد، برخلاف مطالعات ذکر شده، اعتقاد دارند که حفاظت بیشتر از حقوق مالکیت، همیشه منجر به رشد سریع‌تری می‌شود. مطالعات گونزالز (Gonzalez, 2007, p.3)، گروسمن و کیم (Grossman and Kim, 1996, p.345-346) و مینو (Mino, 2006, p. 278-279) از این دسته مطالعات است.

^۱CDawn: Coase, Demsetz, Alchian, Williamson, and North

^۲Transaction Cost

^۳ Enforceable

آنچه که در بیشتر این مطالعات و سایر مطالعات به صورت نظری تحلیل و یا به صورت تجربی از آن حمایت شده است (مانند مطالعه Heitger, 2004, p.399-400)، تقسیم‌بندی علل رشد اقتصادی به علل مستقیم و علل غائی است.

برخلاف متون در حال رشد نظری و تجربی در ادبیات مربوط به رشد اقتصادی، در اقتصاد ایران از تحلیل‌های نهادی استفاده اندکی شده و خصوصاً به علل غائی رشد اقتصادی (از جمله نقش حقوق مالکیت در فرایند رشد اقتصادی) توجه بسیار کمی شده است. با توجه به پیچیدگی‌های اقتصاد ایران، به نظرمی رسد که تحلیل مسائل اقتصاد ایران نیازمند رویکردی نهادی است. این رساله تلاشی است تا تاثیر حقوق مالکیت را به عنوان یک متغیر نهادی در کنار سایر مولفه‌های رشد اقتصادی ایران بررسی کند. با توجه به این که مطالعه حاضر اولین مطالعه درباره تاثیر مخارج مربوط به حفاظت از حقوق مالکیت بر رشد اقتصادی در چارچوب الگوهای رشد درون‌زا است، تفکیکی بین مخارج حفاظت از انواع حقوق مالکیت از جمله حقوق مالکیت صنعتی^۱ و حقوق مالکیت معنوی^۲ و همچنین بین مالکیت خصوصی و مالکیت عمومی انجام نشده است و کل حقوق مالکیت مدنظر است.

۱-۳- اهمیت و ارزش تحقیق

در علم اقتصاد فرض می‌شود که نظام حقوقی جامعه مورد مطالعه متناسب با نظام تولیدی آن است. به عبارت دیگر، نظام حقوقی از نظر سرمایه انسانی، سازماندهی و مدیریت فناوری متناسب با نظام تولیدی است و همراه با تحولات آن نیز متحول می‌شود (رنانی، ۱۳۸۴). اما در مطالعات اقتصادی معمولاً "بسته یا نوع حقوق مالکیت معین فرض می‌شود (دمستر، ۱۹۶۷)، در حالی که این متغیر می‌تواند نقش حیاتی داشته باشد و عدم تضمین آن اثرگذاری سایر متغیرها را با مشکل روبرو سازد. بنابراین روشن است که رشد اقتصادی نهادهای ویژه خویش را می‌طلبد و اگر این زیر بنا مهیا نباشد هیچ مقدار از سرمایه فیزیکی و یا انسانی نمی‌تواند رشد قابل‌اعتنایی را تضمین کند (مجاور حسینی، ۱۳۷۸).

نگاهی به نتایج بیشتر مطالعات انجام شده در باره رشد اقتصادی ایران^۳ نشان می‌دهد که در مورد تاثیر علل مستقیم بر فرایند رشد اقتصادی به طور کلی اتفاق نظری بین محققین و یافته‌های تجربی آن‌ها وجود

^۱ Industrial Property Rights

^۲ Intellectual Property Rights

^۳ نتیجه این مطالعات در بخش تجربی و در فصل سوم آمده است.